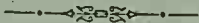

Vasile
46...
VASILE GH. ISPIR

Mănăstirile Noastre

STUDIU ISTORICO-PRAGMATIC

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA PROFESIONALĂ DIM. C. IONESCU

10. — Strada Șelari. — 10

1910

1953

1961

D

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARA
BUCURESTI
COTA 490

RC 971/03

B.C.U. Bucuresti

C970

MĂNĂSTIRILE NOASTRE *)

„Eu sunt calea și adevărul și viața“

(Ioan XIV, 6)

„Laborare est orare“.

De netăgăduit este că un curent nou începe în arena clericală.

Se pricepe tot mai adânc că așa cum a fost până acum, cu lene și ignoranță, nu mai merge. Menirea clerului e mare; înainte de toate de a fi conducător. Drept aceea responsabil este de mersul bisericii, de starea ei. Și dacă indiferentismul religios a prins rădăcini atât de adânci, dacă viața morală pe alocurea e atât de decăzută, asta nu se datorește în mare parte decât preoțimii. Fapt este că preoțimea nu și-a înțeles rolul. Scuze nu încap. Imprejurările, oricât de vitrege ar fi, ele pot influența asupra formelor exterioare ale unei doctrine, dar ca să o atingă în ființa ei, asta nu. Trebuie ca străjuitorii să nu fi fost la post... Și preoții n'au fost la post. Dacă sarea se strică, cu ce se va sără! Mântuitorul Hristos s'a pogorit din cerul prea înalt,

*) Subiectul acesta a format și o conferință, pe care autorul, în calitate de președinte al „Societății Studenților în Teologie“, a ținut-o în sesiunea de deschidere a societății, din 15 Noiembrie 1909, la care pe lângă studenți și domni profesori au participat și I. P. S. S. Mitropolit al Moldovei și d-l Administrator al Casei Bisericești.

a pogorit lumina dumnezeiască pe pământul patimelor noastre, pentru ca vecinică să fie calea, ce duce spre mântuire. Și a trimis pe apostolii săi să propovăduiască Evanghelia la toată zidirea, pentru că cerul și pământul vor trece dar cuvintele sale nu vor trece. Cât de conștient trebuie să fie un urmaș al lui Hristos ?!

De aceea cultura acestuia se impune. O cultură religioasă, căci numai respectarea legilor dumnezeiești conduce pe om la libertate¹⁾, ba mai mult, o cultură creștină, căci, «înainteze cultura intelectuală oricât, desvolteze-se științele tot mai în largime și în adâncime și lumineze-se spiritul omenesc oricât de mult... peste înălțimea și cultura morală a creștinismului—cum scânteie și strălucește în sf. Evanghelie—el nu va trece²⁾.

Ei bine, unul din mijloacele cele mai puternice pentru a ajunge la idealul dorit e *monahismul*. Din mănăstiri lumina creștină să cate să pătrundă în masele neamului. Cine nu știe rolul cel mare pe care l'au avut aceste sfinte așezăminte în istoria bisericii universale ori în trecutul nostru ? Din vechi străbuni, ni se amintește de acele centre mărețe de cultură, de unde au isvorit primele tâlcuiri a cărților sfinte și cele dintâi începuturi de istoriografie, de acele locașuri de liniște sufletească și vieță sfântă, de acele adăpostiri ale lucrului celui mai cinstit, în care tipografiile unui Antim ori Paisie, întreceau așteptările. Unde-i mănăstirea Neamțu cu

1) De Tocqueville—De la Dem. en Amerique, citat Aurel Popovici în „Sămănătorul“, 1908.

2) Goethe către Eckermann, citat de Aurel Popovici.

trecutu-i de isbândă? Astăzi local de «trândori și leneși, de corupție și orbire» căci să ni se ierte, dar cele ce se aud și se văd, uimesc! Mănăstirile și-au trăit traiul, este vorbirea curentă. Nici o muncă pozitivă în aceste locașuri, nici un rost, nici o idee. Fete, care nu se pot mărita, femei săturate de viață, tineri ce cată să fugă de miliție, bătrâni, ce nu mai pot face nimic în lume, se retrag în mijlocul munților pentru ca de acolo să înceapă discuții fără capăt în intrigi și zavistii... Da. Dar toate acestea din pricină că atenția tuturor este îndreptată în alte părți, decât spre aceste așezăminte.

N'a zis mai deunăzi în discuția legii sinodale însuși I. P. S. S. Mitropolitul Primat că din mănăstirile noastre nu se poate face nimic? O fi! Curentul nenorocit însă al nebăgării în seamă a celor religioase, a cuprins pe conducătorii noștri și de aceea avem situația care o vedem.

Se uită că oricât de cultivat ar fi preotul de mir, el nu poate fi — în momentele de 'uptă, de redeșteptare — la înălțimea celui monah, care, neavând casă, familie, greutăți sociale, e capabil poate fi capabil de orice jertfă, fără de care nimic nu se face. Ce bine ar fi ca mănăstirile noastre de maici să aibă câte o școală confesională, de unde să strălucească cuvântul adevărului! Să aibă chiar licee, unde însă, acea educație insuficientă și destrăbălată a fetelor din orașe, să fie înlocuită cu educația sombră în mijlocul firii, singura sănătoasă și morală, singura trebuitoare mamelor române! Ce bine ar fi ca seminariile clericale — în loc de a se perde în scepticismul și profanarea orașelor — să aibă locul

lor în mănăstirile de călugări, care pot fi chiar pedagogi tinerilor, ce vor a îmbrățișa marea și greaua misiune a preoției?! N'am avea atâtea școale numite catolice, care amenință educația națională la fiecare pas, ne-ar lipsi acele școale, care sub masca celui mai sfânt ideal propagă necredința și corupția! Atunci misionari interni s'ar ivi și legea și neamul s'ar mântui.

Cum e în prezent—dacă lucrurile vor mai continua — fie-ne îngăduit a ne îndoi că Biserica Ortodoxă va mai exista ca atare.

Indemn persoanelor competente de a se ocupa mai de aproape cu această problemă, dela care depinde—după a mea părere—o bună parte din viitorul Bisericii noastre.

Din parte-mi, am a adăoga următoarele: Născut și crescut în împrejurimea mănăstirilor celor mai importante din țară, am avut prilejul să cunosc toate lipsurile și slăbiciunile acestor așezăminte, cum și însemnătatea lor, care nu poate fi nici când tăgăduită. Excursiile apoi făcute prin diferite părți, cultura ce mi-am putut căpăta în această direcție, mi-au lămurit tot mai mult rostul și marele rol ce-l pot avea aceste instituțiuni în educația noastră națională.

Dacă este adevărat «că un popor fără religione merge spre peire, nu poate exista»¹⁾ și că biserica a fost aceia, care a chemat popoarele la lumină, apoi mijlocul cel mai eficace îi este, și astăzi ca și ori-când, *mănăstirea*. Aici în mijlocul firii se pot inno-

1) A. Popovici, „Sămănătorul“, 1908.

bilă temperamentele cele mai ignobile. Și o educație — în oricare sens ar fi — ce pretinde mai mult decât aceasta? Convins deci de însemnătatea acestor așezăminte, voiu căută să lămuresc, în studiul de față, toate laturile ce privesc problema de care ne ocupăm. Drept aceea, vom vorbi *despre monahism în genere; despre mănăstirile noastre în trecut și în prezent; și despre chemarea mănăstirilor.*

Nestăruind asupra păcatelor, ce cu toții le știm, tendința noastră va fi îndreptată spre viitor, căutând ca asupra lucrurilor, ce momentan ne vor preocupa, să nu prețuim mai mult nisipul aurit, ci pe cât cu putință să scoatem aurul fie el chiar și colbăit, aceasta ca o mică explicație dinainte, acelor, care tot trăncănesc cu rolul economico-gospodăresco-social, chiar acolo unde, dacă își are rostul, apoi într'un mod bine determinat.

I.

DESPRE MONAHISM ÎN GENERE

Carlyle în opul său asupra lui Diderot citează următorul pasaj din Goethe: «Tema proprie, unică și foarte profundă a istoriei lumii și omului, căreia îi sunt subordonate toate celelalte teme, rămâne conflictul *necredinței* și *credinței*. Toate epocile în care domnește credința sub orice formă ar fi, sunt strălucite, înălțătoare de inimi, rodnice pentru contemporani și posteritate.

Toate epocile din potrivă în care necredința sub orice formă ar fi, rămâne biruitoare, chiar dacă pentru un moment au o strălucire aparentă, dispar în ochii posterității, *de oarece nimeni nu poate cu bună știință să se încarce cu ceva nefructuos*¹⁾.

Acelaș lucru despre diferitele instituțiuni. Dacă o instituție rezistă dealungul vremurilor și încearcă să-și manifeste încă acțiunea sa, și rezultatul este

1) C. Antoniadă, Th. Carlyle, pag. 98

că aderenții nu descreșc, e o pildă vie că acolo se află *credință*, un sâmbure de adevăr... căci «nimeni nu poate cu bună știință să se încarce cu ceva nefructuos».

Monahismul ca instituție își pierde origina sa în negura vremurilor.

«Două momente sunt pentru om, care-l sguide mai adânc și-l smulg din cercul intereselor mioape: mormântul și contemplarea naturii în uitarea de sine»... Se pare că aici e leagănul său.

Căci primele manifestări monahice — monahismul, nu e numai în creștinism, el se află în cinste la Brahmani, apoi la Buddhiști. — Nazireii și chiar Esenii Ebreilor sunt de ordin monahal — sunt în legătură cu contemplarea mistică ori speculativă și meditația. Monahismul e de ordin religios.

«Cel ce caută un punct de sprijin, numai în religie poate găsi un răspuns, fiindcă numai religia rezolvă problemele ultime ale filozofiei»¹⁾.

Caracterul prim deci al monahismului este individualist — retragerea de lume. Însăși numirile monah (*μοναχός = μόνος ὄντων*), anahoret arată aceasta. Cu timpul însă, rolul său va fi multiplu. Și aceasta mai ales în creștinism. Mântuitorul Iisus Hristos a spus cândva: «Și tot cel ce-și va lăsa casa, sau pe frate-său, pe surori, sau pe tată, sau pe mamă, sau pe femeie, sau pe prunci, sau țarină, pentru numele meu, însutit va lua și viața de veci va moșteni²⁾. Cel ce-și ia crucea și urmează Mântuitorului, acela e adevăratul apostol. Dar monahismul

1) Maine de Biran.

2) Mat. XIX, 29.

în acest înțeles nu s'a dezvoltat în creștinism decât în urma persecuțiilor îndelungate din partea păgânilor. Contactul apoi cu mizeria vieții, cum, poate, și influența teosofiei orientale au făcut ca prin sec. III să iasă la iveală primii anahoreți.

Cei mai renumiți, Paul de Teba, Antonie cel Mare, apoi Pahomie și înșiși Sfinții Atanasie și Vasilie cel Mare († 379).

Cum însă sociabilitatea e condiția firii omenești, a trebuit deci ca singuraticii visionari să se adune la un loc, să formeze o comunitate. Astfel s'au născut chinoviile (κοινοβιον=coenobium), *mănăstirile* (μοναστήριον), care nu însemnează decât comunitate monahală. Aceste numiri se vor întrebuița una în locul alteia cu acelaș înțeles. Diferențierea va veni doar cu timpul. Așă vom avea numirea generală de mănăstire — adunarea de monahi, care se vor mai numi și călugări (καλογραϊα, α: =bătrâne evlavioase). O mănăstire va putea fi ori chinovială adică cu viața în comun, ori idioritmă cu viața particulară. Pe lângă mănăstiri au fost, și-ar fi bine să mai fie, *schiturile* (σκιτης) o adunare mai mică și *sihăstria*, unde viața e cu desăvârșire liniștită (ἡσυχαστήρια).

Mai multe mănăstiri dau o congregație. Vor fi de apururi vestite congregațiile dela Clugny. Și noi am avut și am putea avea congregația dela Neamțu ori dela Vâlcea

Oameni desgustați de societate se retrăgeau din ea și în afară de lume duceau viața în rugăciuni și meditații. Prin aceasta credeau ei că se pot mântui. Vieța mănăstirească vroia să aducă la valoare

cugetarea : «Ce-ar folosi omului de ar dobândi lumea, dară sufletul său l'ar pierde» sau «ce va da omul în schimb pentru sufletul său»? 1).

Nobilă idee. Și ce greșită interpretare mai târziu! Să placi lui Dumnezeu pe cale negativă, să nu lucrezi nimic! Se uită că Dumnezeu a dat cel mai mare bun omului, munca. Cine muncește, se roagă lui Dumnezeu. O nu. Mântuitorul Iisus n'a pus supremul bine în ferirea de lume, ci din contră în contact cu lumea.

Iisus n'a trăit ca ascet... El a luat parte la nunta din Cana Galileii. El afirmă lucrul... ce pildă mai frumoasă în acest sens ca parabola cu talanții? Cu-rați cu inima vom vedeà pe Dumnezeu.

Pe această piatră a zidit biserica sa și porțile iadului nu o vor sfărâma 2).

Mergând învățați toate neamurile botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sf. Duh, porunca cea mai mare pentru un apostol. Creștinismul afirmă vieața. Dumnezeu a făcut toate bune foarte. Răul dacă există, nu e decât dela om. Il putem înlăturà, după puterea dată dela Iisus Hristos. Prin noi și în noi e mântuirea în mijlocul semenilor, cu care suntem frați ca fii ai unicului Părinte. A fugi de lume pe motiv că e rea, înseamnă a fi mândru. Ori mândria a adus toate păcatele. Voi cei care vă simțiți puternici, înviorați sufletește urmați pe Domnul Hristos, care nu s'a înjosit a fi alături chiar de cel mai de rând. Cel ce va face și va învăța, mare se va chemà.

1) Mat. XVI, 26.

2) Mat. XVI, 18.

E drept «Iisus Christos chiamă omenirea către Eternitate, dar cu toate astea *ce-i lumesc* nu consideră ca *rău* cum ar face Buddha de pildă și nici consideră ca *vrednic de evitat* ca Plato, ci din contră ca o condiție, ca material pentru a îndeplini voința lui Dumnezeu, care stă în bine. Iisus și-a dus vieța în lume și în vieța de toate zilele a oamenilor, cu aceeași energie cu care îndreptă pe oameni către Dumnezeu, îi îndreptă și spre aproapele lor.

Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta, din tot cugetul tău, iar pe aproapele ca pe tine însuși. Deci nu să se depărteze de lume, să se elibereze de ea, e cuvântul de ordine al Mântuitorului, ci să se elibereze de păcat—ceeace-i cu totul altceva» ¹⁾. Curat cu inima, blând, făcător de pace poți fi în lume ca atare.

De altfel *pasivitatea* asta, care devine caracter aproape unic mănăstirilor orientale, mi se pare că e o influență a filozofiei teosofice născute sub influența platonismului și poate chiar a Buddhismului, care se știe că predică stingerea vieții — în care crede că nu există decât rău.

Oricum ar fi dar, *activismul* este caracteristica esențială a Creștinismului și din acest punct de vedere mănăstirile apusene sunt mai superioare celor orientale. Căci dacă monahismul nu ține de substanța intimă a Creștinismului — monahismul nu e identic cu creștinismul) — el devine mijlocul cel mai puternic pentru înălțarea religiei creștine.

1) Bousset, Das Wesen der Religion, pag. 173.

2) Găină, Buddhism și Creștinism.

Și în acest sens își justifică existența sa.
*De aceea și caracteristica viitoare a monahismului
 va fi socială.*

Drept care să vedem punctele ce aveau a se atinge în monahism, care puncte rămân de apururi : Ele se bazează pe sfaturile evanghelice date de însuși Mântuitorul : 1) fecioria de bună voie — votum castitatis ; 2) sărăcia de bună voie — votum paupertatis ; 3) supunerea de bună voie (starețului ori Episcopului) — votum obedientiae ; 4) statornicia — votum stabilitatis. În timp s'a mai adăugat al 5 de- siderat «In bellum pro Iezu Hristo».

Aceste sunt cinci puncte pe care un monah din zilele noastre trebuie să le întrunească dacă vrea să fie cu adevărat în monahism.

Cât despre mănăstiri — despre organizația lor — înainte de a se arată rolul ce a avut monahismul în dezvoltarea bisericii — se poate observa : primirea în monahism a variat ; erau vremuri când se cereau etăți înaintate chiar de 50 ani. Cea mai frecventă primire eră a bărbaților dela vârsta de 25 ani și a femeilor de 20 ani. Aceștia făceau un noviciat în urma căruia primeau hirotezia. Cei mai bătrâni puteau face parte din cinul mic ori mare și se numeau schimnici (μικροσχημοι μεγαλοσχημοι). Peste toți guvernă starețul (abatele) El se mai numea arhimandrit. Azi cineva poate fi arhimandrit fără a fi stareț.

Slujba bisericească se făcea și se face de ieromonahi ajutați de diaconomonahi. Cu timpul, aceștia aveau de revendicat cu preoții de mir. Ajunsese o vreme când numai slujba acestora eră socotită ca sfântă. În Evul Mediu călugăria însăși eră o

taină, și ca să te mântuești deplin, trebuiă ca măcar la moarte să te călugărești. Greșală care și astăzi pare a domni încă. Eustațienii secolului IV au și dus luptă aprigă în acest sens. Ei ziceau : nu există mântuire în afară de monahism. Desigur că aceasta o susțineau sub influența gnosticilor timpurilor primare. Sub această influență se pretindea ca preoții să fie celibăți. Dacă n'ar fi fost un Pafnutie, erezia aceasta ar fi învins poate chiar dela sinodul I ecumenic.

Celibatul numai într'un caz poate fi justificat, când vrei să dai societății ceea ce nu dai naturii — adică ideia — acțiunea. Și dacă e vorba să vorbim de recompensă, când se zice că călugării se vor duce mai întâi în *raiu*, vom răspunde : da, se vor duce acei ce în adevăr au lucrat ceva și merită, căci au lucrat prin sacrificii ; ceilalți — în cazul când au trăit celibatari, vor intra odată cu mireni, prin faptul că au avut poate intenții, dar greutăți i-au împiedicat să și le realizeze — ori așa au înțeles viața ; dar în *iad* se vor duce toți acei cari celibatari s'au numit de formă, iar în fond au practicat poligamia cea mai murdară. Cei ce au urechi de auzit să audă !

De altfel, monahismul cu timpul ia dezvoltare mare. Mișcare laică deci în afară de ierarhie, monahismul devine sprijinul cel mai puternic al ierarhiei. Lăsând la oparte exagerările sale, el are meritul de nimeni tăgăduit, de a fi luptat pentru biserică pentru mărirea și înflorirea ei. Metoda de luptă a variat dela Răsărit la Apus. În Răsărit a luptat mai

mult pe cale negativă, căutând ca prin monastiri să se sistematizeze felul de a gândi al bisericii.

Mistici prin excelență, eră un moment când nu se tindea decât la unirea cu Dumnezeu. Aduceți-vă aminte de isihiasm.

Totuși, mănăstirile dela Muntele Athos, acele lavre minunate vor rămâne deapururi vestite prin ortodoxia lor. Oameni cu frica lui Dumnezeu adăogau la carul vremii nenumăratele lor cărți, cari te umplu de uimire, când te gândești la strădania pe care trebuie să o fi avut în deșirarea slovelor, ori când desenau acele icoane uimitoare pe frontispiciile cărților, icoane ce-ți ridică sufletul și-l umplu de piozitate.

În apus monahismul organizat de Benedict de Nursia — care va fi cunoscut și organizația Sf. Vasilie — luă o dezvoltare mai întinsă. Mai târziu avem acele ordine mărețe dela Clugny, cari au putut să dea pe un Hildenbrand (Papa Grigorie VII). Și aici ca și în Orient, cartea este obiectul de predicție.

În mănăstiri va fi sâmburele Universităților, ce se vor desvolda în curând prin Germania, Franța, Italia.

Diferite ordine apoi dau importanța monahismului «nu atât pentru sine, cât pentru utilitatea organismului său — pentru foloasele ce le aduce bisericii prin predici, învățământ, misiuni, celebrare de cult, diferite acte de dragoste, milă, industrie, comerț, serviciu de spital, etc.» Cartusienii (Sf. Bruno), Cisterciensii (Bernard Clairvaux), Franciscaunii (Francisc d'Asisi), Dominicanii (Dominic Guz-

man), Augustinii (1243—1254, Inocențiu IV), ori acele ordine cavaleriești Ioaniții (1048), Templierii (1128), Teutonii (1190), toți lucrează pentru prosperarea bisericii.

Cu un cuvânt, mănăstirile și în Orient și în Occident sunt centre de școală, centre de slujbă bisericască, centre de lucrări artistice.

Din retragerea lor depărtată de lume, ele devin din ce în ce instituții cu scop religios-moral și joacă roluri însemnate.

Aceasta se vede mai bine în dezvoltarea timpurilor posterioare.

Așa încă de prin secolul XII, XIII, din Muntele Athos monahismul se răspândește la Sârbi, Bulgari, Ruși, Români, la care popoare ajunge să joace un rol preponderant în mișcarea națională-culturală.

Păstrând caracterul vechiu dat de Sf. Vasile¹⁾ monahismul oriental totuși știe ca în anumite împrejurări să-și îndeplinească sarcina.

El nu poate însă păși departe, din pricina vremurilor vitrege, prin care întreg Orientul creștin a trecut. Stând în canonicitate ca întreaga Biserică ortodoxă, așteaptă timpuri mai senine.

În Occident însă — împrejurările fiind altele — monahismul ia o dezvoltare uimitoare. Aici desfășură o adevărată activitate civilizatoare. Tot ce noi dorim să se facă, acolo a fost — fie măcar în germane.

Astfel Romano-Catolicii înființară ordine nouă :

1) Sf. Vasile *Ἰσοί κατὰ πλάτος καὶ κατ'ἐπιτομήν* (53 art. mari, 313 mici = *προδιαλαλεία* . . . (3 cuv. ascetice.)

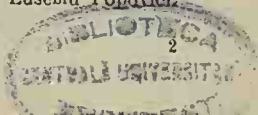
Cajetanii (1524) cu scop de a forma preoți — școală de cler superior; Samascii (1528) pentru educația copiilor orfani; Frații de caritate (1540), surorile de caritate (1618), pentru căutarea bolnavilor; Trapiștii din lucru câmpului ajutorarea săracilor; Ordinul fetelor engleze educatoare a junimii (1609); Redemptoriștii (preot Alfonso de Ligorni 1732), cu tendința edificării poporului; Iezuiții cu scopul servirii misionare, interior și exterior. Ei aveau ca mijloace: instrucția tinerimii, predici, săvârșirea tainelor, păstorire sufletească, științe — moralitate, combaterea irreligiunii ¹⁾. Toate spre marea slavă a lui Dumnezeu». Căutau oameni sănătoși, frumoși, inteligenți, bogați.

De sigur, nu vom fi noi aceia, care vom atribui bisericii papistașe ajungerea întregului ideal. Știm cu toții păcatele mari ce au isvorit mai ales dela acest din urmă ordin. Cel mai mare păcat *ipocrisia* ar fi de ajuns să ne arate câte sunt încă de făcut. «Iezuitismul însemnează credința în formulele moarte, disprețul somnolent pentru fapte divine și vii, lenea spirituală, care te face să perziști în credințele din auzite și în convingerile făcute gata, este adevărata moarte spirituală» ²⁾.

„Au fost mulți mincinoși pe lume, vai niciodată de când cel Bătrân a ispitit pe Eva, nu a fost lumea lipsită de mincinoși și nici va fi vreodată, dar eră în Sf. Ignațiu de Loyola, o apoteoză de falșitate, un fel de subtilă quinzecență și omorîtor

1) Vezi Istoria Bisericii Universale de Eusebiu Popovici.

2) C. Antoniadu, Th. Carlyle 131.

970.

virus de minciună, așa cum nu se mai văzuse ceva asemănător mai înainte. Măsurați dacă puteți acidul prusic și cloroformul, sunt nimic în comparație.

Oamenii serviseră pe Diavolul și serviseră rău pe Dumnezeu... dar a crede că Dumnezeu putea fi servit mai bine luând ca tovarăș pe Diavol, aceasta eră o noutate a Sf. Ignațiu. Și astăzi aceasta nu mai e o noutate, pînă într'atîta ne-a amorțit cloroformul iezuitic»¹⁾.

Negreșit nu vom găsi cuvinte ca să calificăm fapta lui Ignatiu din Loyola, dar ca să fim drepti chiar acest ordin a adus nenumărate foloase.

Dacă n'am luă decît dezvoltarea ce a dat-o științei teologice și misiunile ce le-a întreprins și totuși ar fi destul spre a ne lămuri de binele ce l-a adus bisericii. Natural muntelui de-apururi îi, va fi vecină rîpa, dar se pare că cu cât rîpa e mai mare cu atît e și muntele.

Greșit-a Iezuitismul, dar a și folosit. Pentru mine chiar, o greșală e ertată dacă ai avut intenția unui bine și fanatismul să-l aduci la îndeplinire — evident însă, greșelile să nu fie mai mari decît binele ce i de făcut — căci decît indiferentismul pun mai presus fanatismul, de care pare-se, mai mult au fost acuzați Iezuiții.

O direcție sănătoasă însă ca înlocuitoare a monahismului catolic e în *Biserica protestantă*. Acolo biserica lucrează în misiune internă și externă²⁾. Diferite societăți de asanarea moravurilor și propo-

1) Th. Carlyle, *Latte Day*, Pamphlets VIII, pag. 263 citat de C. Antoniadu, pag. 131.

2) Eusebiu Popovici, *Ist. Bis. Universale*.

văduirea binelui și adevărului își iau ființă. Intărirea și răspândirea credinței se face prin: 1) Institute biblice (Londra 1804). 2) Instituțiile diaconeselor (1836) practică caritatea creștină din punct de vedere spiritual și corporal la copiii orfani, bolnavi, săraci, oameni decăzuți. 3) Ordin regal al Joanișilor prusieni (1812) are în grijă ajutorarea bolnavilor și săracilor.

Precum vedem, se pare că rostul monahismului primitiv s'a schimbat cu desăvârșire. De unde la început eră individualist, acum e social prin excelență, sau de unde la început aveă un caracter mai mult mistic de unire al omului cu Dumnezeu pe cale negativă — acum e mai mult moral — lucrare pentru societate ori unire cu Dumnezeu pe cale pozitivă. Totuși, e bine de observat că altruismul se prea exagerează, și că de fapt de multe ori sub masca altruismului se ascunde jesuitismul lui Carlyle.

Rostul ar fi: *«curățindu-te pe tine, să pornești să cureți pe alții».*

Un ordin monahal, care ar fi de dorit să se înființeze în România, și pe care eu l-aș numi *«Regeneratori»*, ar trebui să aibă aceasta ca maximă. Monahismul modern trebuie să aplice porunca Mântuitorului: *«Iubește pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta, din tot cugetul tău, din tot sufletul tău, iar pe aproapele tău ca pe tine însuși»*. El trebuie să știe că mântuirea poate fi și în lume. Patericul ne dă în această privință o pildă frumoasă: Sf. Antonie întrebând, care e omul cel mai curat din lume, Dumnezeu îi arată pe un cismar, care din munca mâinilor sale hrăniă și copilașii. *«Laborare est orare»*.

Dacă ești monah însemnează că te dedici unui ideal, pe care în societate fiind anumite greutateți, te-ar împiedica de a ți-l îndeplini. Drept aceea, retrăgându-te din lume, ca oarecând Apostolul Pavel, ai datoria ca la un moment dat, să pornești în lume ca să-i *predici*. Asta nu vreă să zică că toate celelalte rosturi ale monahismului tradițional trebuie înlăturate. Nu. Dar chemarea timpului, aceasta este pentru orce slujitor al lui Hristos. Timpul modern nu-i timpul liniștii, ci al oboselii. Dumnezeu a vrut așa.

Aceste având de spus asupra monahismului în genere, rolul său cred, că a ieșit în evidență. Instituție religioasă morală, își are chemarea în orce vreme.

El are rolul de a face ca viața religioasă să fie faptică.

II.

DESPRE MĂNĂSTIRILE NOASTRE ÎN TRECUT ȘI ÎN PREZENT

Țara românească pare a fi fost hărăzită cândva numai ideii religioase. Cine călătorește din fundul Câmpu-Lungului din Bucovina, până în munții Mehedinților, acela rămâne uimit de mulțimea mănăstirilor ce-i ese în cale. Pretutendeni turle falnice, crucea lui Hristos se înalță mândru.

Erau așa de credincioși strămoșii noștri! Dacă n'ar fi să amintim decât de Vodă Ștefan, care după fiecare luptă înalță câte o biserică, și tot mintea stă par'că să nu priceapă. După cât se știe, Romanii erau popor religios dar și practic; Dacii însă erau pe deplin religioși. Religia lor naturalistă și azi își are urmele durabile în poporul nostru. Creștinismul când a venit, a găsit o vieață adâncă religioasă, pe care s'a altoit. Totuși, păstorilor blânzi și gânditori ca și cnejilor mândri și viteji din anul 1000, le eră îngăduită și întru tot mulțumitoare biserică mică de lemn, cu crucea de abia urcândă.

Presbiterul, care totdeauna erà conducătorul lor sufletească, își cătă tot așa de bine de familia sa, de lucrul său, ca și de al tuturor, de al fiilor săi sufletești.

O viață monastică abia prin secolul XIII vom fi având. Când Sf. Nicodim reușește să fondeze lavra din Vodița și Tismana, călugării slavi ori poate și grecii din Muntele Athos, vor fi reușit să facă simțită viața monahală.

Și aceasta nu-i de mirare, căci în Serbia pe aceste vremuri, găsim chiar pe un fecior de Vodă, care se călugărește¹⁾. După organizația statului muntean (prin 1330 ?) și celui moldovean (prin 1360 ?) de sigur că cel ce erà să fondeze o mănăstire, va fi trebuind, conform dreptului eclesiastic de pe atunci, ca să aibă consimțământul unui episcop diecezan al părților interesate (vezi și canon 4, Sinod IV ecumenic) cum și aprobarea Voevodului-Domnitorului.

Se va fi înregistrând în lucrările Divanului și locul unde erà să fie sfântul locaș.

Noi, de prin veacul XIV, abia începem să căpătăm lămuriri asupra mănăstirilor. Cutare domn evlavios, cu frica lui Dumnezeu, hărăzește sfintei Mănăstiri cu hramul sf. Adormiri, atâtea butoae de vin, moșia cutare și scutire de vamă, pentru veșnica pomenire a Măriei Sale și familiei Măriei Sale. Mănăstirile au avut totdeauna caracter religios. Scopul lor a fost mântuirea sufletească.

Ele au fost adăpost pentru cei ce se dedau ascezei, cum și loc de refugiu în timpurile de grea

1) Stefan Nemanya iă numele de Sava.

cumpănă, de bejănie. Călătorul ostenit, flămând și însetat găsiă bună adăpostire. Sinceri mai înainte de toate, călugării din vechime îți inspirau un sentiment de evlavie și respect, se pare că toți erau sfinți. Și aceasta o afirmi când vezi lucrul mâinilor lor, răbdarea cea fără de sfârșit, ce se deslănțue din tot ce-ți cade înainte de vremuri străbune. Și crezi că erau sfinți, căci n'a fost până în pragul sec. XVII *ideia creștină*, ideia conducătoare a neamului nostru? Gospodăria și viața socială dela 1400, eră par'că viața creștinească adevărată. Borerii și țărani nu se fereau unul de altul ca azi din fanfaronadă ori umilire. Ce dulci trebuie să fi fost acele vremuri, când feciorii de Domni se duceau și cântau la strană, iar la vreun sfânt hram, cu toții în rădvane purcedeau spre sfânta mănăstire, căci acolo îi mai ascultată ruga întru Domnul.

Nu vom înșiră după nume fiecare mănăstire și schit — și aceasta ar fi folositor să se facă într'un studiu, mai ales acum când numărul lor apasă — ci interesându ne de viața lor interioară, vom căută să discernem pe cât cu puțință rostul lor, căci în decursul timpului, mănăstirile au avut un rost, și ca atare, și o înrâurire asupra neamului nostru.

Ideile și speculația — ca în tot monahismul oriental — au fost singura ocupație într'un moment. Fugirea de lume spre unirea cu Dumnezeu, explică întru totul cuvântul călugăr. Nu eră călugărul și pustnic? În munții Agapiei și astăzi se pomește de sihastrul Agapi, care 'și duceă viața numai din rădăcini spre lauda lui Dumnezeu. Și de ce n'ar fi fost asta, când chiar unui Mitropolit Iosif

îi plăcea să aibă chiliile în dealurile Mănăstirii Boiștea? Ori mai târziu marele Veniamin Costache, blândul sfânt cu ochi albaștri ¹⁾, cum îi zice d. Iorga, nu și-a petrecut viața de sfânt în fundul mănăstirii Slatina?

Prin secolul XV mănăstirile au rol mai hotărît. În ele se începe transcrierea cărților sfinte: Evanghelia, Apostolul, Psaltirea, Ceaslov, Octoih, Minee, cum și tâlcuirea ale acelorași cărți; traducerea diferitelor cărți de disciplină monahală — am putea spune că avem în secolul XV un canonist: *Ghervasie*, care la 1474, în Mănăstirea Neamțu, scrie nomocanonul (sintagma lui Mateiu Vlastare) — cum și felurite cărți morale-ascetice, pentru desăvârșirea în cele duhovnicești ²⁾.

În mănăstiri avem primele începuturi de istoriografie: letopisețul dela Bistrița și cel dela Putna. Mitropoliții Teoctist, cel iubitor de carte și George Nemțanu — ieșiți din mănăstiri — au ținut ca numele lor să nu treacă zadarnic pe lume. În veacurile următoare mănăstirile îndeplinesc rolul de Universități, de Conservatoare și școli de Belle-Arte. Ele erau aproape singurele locuri, unde se putea învăța scrierea și citirea. Aici în mănăstiri făceau ucenicia diacii de logofeție și de domn. Aici au trebuit să învețe aceia cari aveau să fie hirotonisiți preoți, arhieri. D'apoi până mai aproape de tim-

1) N. Iorga. — Mitropolit Veniamin Costache.

2) N. Dobrescu. — Prelegeri Universitare. Vezi în această privință: Kozak „Inscripțen aus der Bucovina“ și Iațimirski: „Manuscriptele vechi slavone păstrate în bibliotecile din România“, 1905.

purile noastre preoții sătești unde-și învățau cartea, dacă nu prin mănăstiri ?

Traducerile cari se făceau, literatura întreagă până în veacul XVIII, este eșită din pragul mănăstirilor. Tipografiile dela Snagov și Neamțu vor fi deapururi pildă vie de activitatea rodnică a unor oameni, cari au avut un țel.

Aici în mănăstiri se întreceau călugării harnici în sculpturi, care de care mai frumoase, în meșteșug de caligrafie, de turnarea chipurilor sfinților în desemnuri în culori, aici erau dibacii în legatul cărților. Eu însumi într'o excursiune pe la bisericile din București, am avut norocul ca la biserica »Sârbi» să văd evanghelia lui Antim, 1693. Tartajii îmbrăcați cu argint, sculptat în așa chip, încât te gândești ce turnătorie modernă ar fi în stare să facă așișderi, picturile de pe frontispiciile cărții, migăloșia tiparului curat, îngrijit, te fac să te umpli de o adâncă evlavie, de o adâncă pietate. O, oameni din vremuri trecute, scrisul vostru, fapta voastră eră sfântă, eră mândru, dumnezeesc, căci voi aveți credință, „în noi totul e spoială, tot e lustru fără bază !...»

Muzica bisericească apoi eră cultivată cu adevărată piozitate. Cine a avut ocazia să audă pe vreun singuratic monah, cu totul retras din lume—nu de cei care se plimbă mereu cu trăsura—cine a auzit bătrânul de zile albit, cu glasu-i lin, cântând un axiom din focul sufletului său dulce și melodic, acela își poate dà seama, pe departe, de câtă coamoară sufletească s'a perdut în negura vremurilor.

Mănăstirile noastre au fost totdeauna neatârdate — un fel de republică în stat.

Disciplina lor nu se făcea prin hrisov domnesc. Doar un Miron Barnoski ¹⁾ se încearcă printr'un hrisov să ordoneze întru câțva mănăstirile din timpul său. Libere își urmau mersul lor. Ele influențau în bine spre o viață religioasă-morală toate împrejurimile, căci pe atunci sentimentul religios era în floare!

Pe atunci mănăstirile erau în adevăr și aziluri de orfani și bătrâni, erau ospitaluri pentru bolnavi — bolnițe cum se zicea în limba plină de înțeles a trecutului — în sfârșit, după vorba Sf. Apostol Pavel «se știă și a se umili și a le socoti pe toate cele omenеști de lucruri de prisos».

«A înțelege opera părintelui (Dumnezeu) nu este în puterea mea, dar a îndeplini voia lui, care este scrisă în inima mea, aceasta este în a mea putere și știu că trebuie să fac. Și nu va fi odihnă în sufletul meu, cât timp nu o voi fi îndeplinit ²⁾» vorbirea lui Neekludov din măreața operă «Invierea» a lui Tolstoi — magul dela Răsărit — par'că ar fi vorbire din vremurile acele. Azi nu știi ce-ți rămâne de făcut «când vezi mulțimea necăjindu-se să deschidă ușa pe din afară, când tu știi sigur că ea nu se deschide decât pe dinăuntru». Are dreptate Tolstoi!

Dacă ai fi luat parte — în vremuri — la vreo sfântă liturghie, ai fi admirat desfășurarea actelor religioase. Simbolizarea lor era o minune, — căci

1) N. Iorga istoria Bisericii române, 2 vol.

2) L. Tolstoi. Inviere.

erau învelișuri cerute de un suflet, și înainte de toate *sincer*.

Muzica melodică a vestalelor — dulce, lină, te-ar fi mistificat.

O înălțare sufletească se desfășură de pretutindenii, căci religia are bunul de a curăți omul — întocmai cum un filtru curăță apa.

Sufletul expiat — sboară spre emisfere înalte, și *liber* privește asupra frumuseților — numai a frumuseților firii. O mulțumire, curățenie, înviorare!

O singură pată în această strălucire ar fi amintirea călugărilor greci. Dar greșurile lor nu-s ale noastre, îs ale neamului lor.

Noi, deapururi, ne vom aduce aminte de un Paisie ¹⁾ care deși străin, a știut să-și dea tot focul sufletului său pentru patria-i adoptivă, de acel bătrân monah de credință ortodoxă, care a hrănit o jumătate de veac cu ale sale sfaturi și îndrumări.

.....
Dar au trecut acele timpuri, când biserica era centru de activitate socială. «Caricaturile au pătruns și în ea. Nu mai găsim sobrietatea de demult. Luxul vicios în unele, neglijența condamabilă în altele, nu mai găsești biserica, în care când vei intra, să simți că ai intrat în lăcașul lui Dumnezeu. Unde-s oamenii? Să te duci la biserică flămând și nemâncat, înainte de a lua anafora, ca să simți ceva să zică a nu mânca, să-ți amintești măcar odată de soarta celor ce luni și ani o duc în mizerie, asta astăzi nu se mai știe. «Câtă indignare a exprimat

1) Paisie Velichovski, care în 1763 era la Dragomirna.

în aceste cuvinte D-l Iorga în o conferință la Tg.-Neamț.

E drept că de pe la 1850, a pătruns în societate indiferentismul a toate și a pătruns și în mănăstire. Scopul prim al acestor așezăminte „mântuirea sufletească», poate chiar de mai înainte a fost uitat.

Bizantinismul veac. XVIII a avut de sigur adânci urmări în vieța monastică. Specula cea atât de avară a călugărilor greci, încă din vremea mănăstirilor închinată, care totul rupeau, numai bani să iasă, vieța cea ușuratică a multora au lăsat urme.

Și azi se mai duce vestea acelor fiice de boier¹⁾, care surghiunite se pare de părinții lor, în chiliile Varaticului își torceau firul vieții lor dulci în oaspețe și plăceri neînchipuite. Moșul Gheorghe Trișcarul știă să povestească. Dar orcum ar fi fost degenerarea mănăstirilor, n'a ajuns în așa culme ca acum. «*Lene și Conrupție*», două cuvinte care caracterizează perfect toate mănăstirile de bărbați și de femei.

I. P. S. S. Mitropolit Pimen în interviul, care l-a acordat ziarului «Minerva» din 25 Junie 1909, de sigur că s'a prea grăbit, când a declarat mănăstirea Agapia și mănăstirea Râșca, modele de mănăstiri. Pentru adevăr care trebuie ieșit la lumină, se va ști că și acolo e întuneric.

Avem dela Agapia ca și dela Varatic numele multor maici, cari au născut copii²⁾. „La mănăstire

1) A Rosnovanului, Liteanului, Ghica.

2) Pentru toate ailmărilor se pot da nume.

deschise ți-s porțile ; nu au copii, dar nasc nepoți călugărițele».

Și dela Agapia ca și dela Vărătic cunoaștem maici, care au fugit cu vizitatorii în timpul verii. Și la Râșca ca și la Neamțu, călugării duc o vieață trândavă, masacă, idioată (să mi se ierte cuvântul, dar nu pot exprima altfel). Și dela Râșca ca și dela Neamțu vin știri, care numai cinste nu fac vieții monastice. Și nu mai bine se va afla despre Țigănești și Pasărea, cu lacul ei pitoresc. Aci am auzit un fapt, care o fi el natural, dar numai în conformitate cu legea bisericească nu e Preotul local, vădov, a luat în căsătorie pe o maică, cu care are copii. Nu i s'a făcut nimic, ci doar e transferat cu soția într'un sat din apropiere. D'apoi Nămăeștii ? : Publicația din anul trecut a maicii Filoteia Popescu, a umplut lumea de indignare, și aceasta cu atât mai grozav, că foști arhieriei erau implicați în fapte, care sigur cinste nu fac arhieriei. Nu știu ce-o fi la Tismana. La Cernica am văzut și auzit eu însumi multe, pe care mă opresc de a le povesti. Nu mai pomenesc de Agafon : Scandalul se știe.

Vieața monastică e putredă. La cutare mănăstire aproape fiecare călugăr are întreținută în casă. Toți călugării tineri întrețin corespondențe amoroase cu domnișoarele, cari au plăcerea de a vizita sf. locașuri în timpul vilegiaturii. Ce ? Unul eră să se sinucidă, fiindcă iubita îl lăsase.... E foarte frumos când se întâmplă vreun incident între doi călugări. In loc de a se duce la stareț ca să aplaneze conflictul, pumnii, bătaia lămuresc mai bine. Că învinge cel mai tare, nu se va miră nimeni. Casa-i murdară,

neîngrijită... călugărul n'are altă grijă decât să *vagabondeze* și să facă excursii pe la mănăstirile de maici.

Eu însu-mi într'o sfântă zi, la oarecare mănăstire, am văzut mai mult de 20 de călugări. Se pareă că întreaga mănăstire vecină se mutase aici. S'a uitat de mult dispozițiile canonului 20. Sinodul VII ecumenic! Și lumea comentă cum comentează ea! Și ce cată lumea în mănăstire, iată o altă întrebare. Dar aici îmi aduc aminte de un tablou, pe care l'am văzut la o mănăstire de maici, fiind o clacă de toamnă.

Eră o noapte cu lună. Doi servitori ai mănăstirii îmbrăcați călugărește, cu niște ghibe în spate, cu toiag în mâini, cu barba până la pământ, pășiau a gale, încet, încet, pe furiș, aproape pe valea pârâiașului, lângă care se desghioceau popușoi de blândețe măicuțe. Ce răs, ce chiot la apariția lor!! Admirabila fotografie a călugărilor, ce se pogor în schit, la vreme de noapte pentru ca să nu-i vadă nimeni.

Fără să vreau, trebuie să vă înșir câteva trăsături ale călugărului. Înalt, scurt, ori de statură mijlocie — femeie ori bărbat — îmbrăcat în haina-i mhorită, călugărul nostru pășește galeș, gânditor, cu pașii măsurați, neuitându-se decât în drumu-i. Li adresez o vorbă, își răspunde răstit, laconic. Totdeauna grăbit și la fiecun moment mai caracteristic rostind: «Cruce de aur, Dumnezeu cu noi». Rar câte un zâmbet ori vreun făcut din ochi. De altfel, când îi singur, și mai ales sigur de situație, călugărul — femeie ori bărbat — își ridică reverenta, apucă

pe cunoscutu-i cu atât mai mare farmec, cu cât îi de sex contrar, iă de subsuori jucând, bând, cântând, învărtind lucrurile fie și până la trei în zori. Altfel cată să-și facă rugăciunile în taină, închizându-și ușile. — N'a zis Mântuitorul așa ? — și trăgând un somn, visează vremuri de fericire de pe alte sfere — îngână vreun «Doamne miluește»... «Pomenește-ne pe noi, Doamne, când vom veni (nu vei veni) întru împărăția Ta...»

În adevăr, Doamne, tu care ai făcut Universul din nimic, nu privești toate acestea ca nimic ? Da. Dar fiul tău — deci Dumnezeu însuși — a spus : *amar ipocrișilor, vai fățarnicilor*. Tu ești bun, îndelung răbdător, întru toate milostiv.... dar ești și drept.... Când numele Domnului Dumnezeului nostru se iă în deșert, furia lui Iahve își deslănțue tot trăsnetul.

Noi nu putem îngădui — și aici atenție publicului ortodox — ca lăcașuri sfinte să se prefacă în lupanare. Atâtea și atâtea unghere — tainiți pentru zeci de nemernici, cari iată-i cum ies des de dimineață în marginea mănăstirii abea luminată de soarele roșietic închis !

Colo în deal se pare că se vinde carne vie.... Unul cu barba de țap ar fi făcut o frumoasă afacere în cursul câtorva ani.

Avea dreptate bătrânul preot din «Hero și Leandru». În neguri se urzește cel mai grozav păcat... Să te mai miri că indferentismul religios a ajuns așa departe ! Nici un om prin biserici !

Doar câte o singură bătrână cu mâinile încruciate se mai roagă întru Domnul... De sigur de pe

altă lume... Când nu numai cu pâine trăia omul ei și cu cuvântul lui Dumnezeu!» !

Va fi fost și în vremuri vechi câte vre-o tânără romantică, care retrasă de lume cu ale ei necazuri, va fi visând totuși la alesul inimii ei. Lipsescă scânteia iubirii și tot e pustiu pe pământ !

Dar tânărul sburător, dacă va fi vrut să-și întâlnească sortita-i aveà de luptat cu zidurile grele și mari, pe cari numai o iubire adevărată le putea face să cadă. Și atunci în miez de noapte, la cântecul cocoșilor, în poenița tănuită din dosul schitului, s'or fi îngânând glasurile în cântecul de greer, însă în zori de zi *gingașa vestală* ingenunchind se ruga Maicii Prea Curate, neuitând o clipă că este mireasa lui Christos, pe când *sburătorul îndrăsneț* nu va fi știut cum să-și ia mai de grabă calu-i cu coama creață, ce-l lăsase să pașcă sub gorun, și să dispară în fâlfăitul pletelor sale, căci maica starița aveà ochi, ochi, care pătrundeau toate. Astăzi, o maică a stat chiar în hotel, luni întrezi, și totuși nu știu să i se fi aplicând vre-o pedeapsă !

Nu. Mănăstirile stau foarte rău. Și asta n'ar fi nimic, dacă n'ar fi influența extrem de revoltătoare asupra satelor și orașelor mărginașe. Aceste sate nu greșesc când afirm că-s cele mai nărăvite. Vai de preotul ce va cădeà în o atare comună.

Insă care-s pricinile unei astfel de decăderi a mănăstirilor ?

1. *Lipsa unei idei conducătoare, a clarificării rostului monahal.*

2. *Lipsa unei organizațiuni specifice, a unei discipline.*

De aici aceea administrație rea în averile mănăstirilor.

În toate mănăstirile, puțina avere cât o mai au, e foarte prost condusă. Cei ce-s iconomi, o întrebuințează pentru ei, ori, în cazul cel mai bun, pentru o clică, dar nici într'o parte pentru toți... viața însăși la mănăstire de maici e idioritmică (adică privată).

Și sunt averi și au averi mănăstirile. Mănăstirea Neamțu are, pare-mi-se, 1000 de hectare de pământ și atâtea vite: vaci, boi, oi, cai, bivolițe. Mănăstirea Cernica are vreo 100 de hectare¹⁾ apoi cât nu s'ar putea folosi din acel iaz? Dar ce face Vărăticul, Agapia, din puțina moșie cât o au?

Reaua stare materială a mănăstirilor e cunoscută.

Și totuși eu ași dori ca monahul să nu mai fie salariat. Sună așa de urit — «dacă nu mi se mărește bugetul» — ca și cum bugetul e condiție de curățenie sufletească. Ca să fii sfânt, bun, cuvios, idealist, îți trebuie leafă! Cei 15 lei pe lună pentru călugărițe și 4 pentru călugări, căci aceștia au tainul, nu folosesc nimic. Să se dea mănăstirilor vetrele lor, și ele ar putea trăi prin ele înșile.

3. *Lipsa cuvioșiei, ce caracteriză pe monahii vechi..*

4. *Vilegiatura sau prea desul amestec al laicilor în mănăstiri.*

Dar să vorbim mai mult asupra fiecărei în parte:

Lipsa unei idei conducătoare asupra rostului monahismului, este pricina cea mai importantă a decăderii mănăstirilor — prima și ultima. Ea se da-

1) Nifon Popescu, Mănăstirile în România.

torește degradării, ce zace în mănăstirile noastre, cum și curentului timpului: Scepticismul și indiferețismul în toate. Vieța materială azi interesează pe toți mai mult ca orce. Și ce folos are dela mănăstire ca să se facă călugăr? Nimic fără folos. Cine vine azi la mănăstire? Tineri, al căror rost nu-l vei prinde nici când. Ferirea de armată aduce pe mulți fii de săteni, care își închipuiau că și acum armata e omoritoare de oameni. (De sigur că n'au dreptate!) Cu vocație? Un călugăr trebuie să fie devotat — de bună voie — (devotio) altfel nu-i de înțeles. El e ca un nazireu al Vechiului Testament, ca un Samson, un Samuil. Trebuie să se dedice unei idei, și fapta lui să fie hotăritoare. Devotați? Prea puțini. Nu vreau să hazardez a zice nici unul. Inșiși tinerii teologi, care au pregătire religioasă suficientă, dacă se fac călugări, se fac cu scop de a parveni. Sunt excepții. N'am văzut unul însă, care să se ducă la o mănăstire, să lucreze acolo departe de lume, de nimeni văzut, în taina muntelui, de unde să iasă doar fapta. E atâta reclamă în ziua de azi. Cine apoi? Pensionarii și bătrânii. Aceștia vin la liniște, și de multe ori aduc zarva și intriga.... totuși sunt bine veniți. Apoi mai vin infirmii și bolnavii. Dar, pentru Dumnezeu, aceștia nu-s monahi, aceștia trebuie îngrijiți de monahi. Incolo cine mai vine? Vreo tină ră domnișoară, care nu se poate mărită. — Ar fi fost mai bine primită când ar fi venit înainte de a ști aceasta — ori vreo țarancă, care bătută de bărbatu-său, fiind leneșă, fuge la mănăstire, unde va trăi în

pantofi și rochii de alpaga, și toți îi vor zice «sărut mâna măicuță». Și atâta...

Și venind aici nu găsesc nici o disciplină, nici o organizație.

Nefiind idei — cultură, cum va fi organizație? Consiliile spirituale și economice fac prea puțin ca mănăstirile să meargă bine.

Fiece nou venit, e lăsat în mâna celui care îl prinde mai de grabă, care îl învață de toate, numai un rost monahicesc nu. Noviciatul azi, constă din adus apă, tors din furcă, slugărit mosafirii, lucrat pământul. Fiecare monah e de capul lui.

Niciun control în viața privată. De dorit ar fi să nu mai fie cum e acum, monahii care stau departe în munți, ori prea în apropiere de sat. *Viața laică dărâmă mănăstirile*. Apoi o întreagă dezordine. Monahii au voie să se ducă să-și vândă lucrul lor prin orașe, sate, deci să vagabondeze, fără să se mai știe, când se întorc *la metanie*. Cine n'a avut ocazie să vadă pe vreunul din acei asiatici slinoși, care fără niciun căpătâi colindă târgurile?

Ei fac de răs și pe preoți, nefiind nici o deosebire în port.

Ar fi de dorit pentru prestigiul preoților, ca uniforma lor să fie deosebită de a călugărilor. N'am înțeles și nici înțeleg de ce așa de strânsă identificare? În sfârșit nici o ordine, niciun rost în însuși felul lor de traiu!

Poate de aici și acea *lipsă de curiozitate dreaptă*.

Sunt renumite conversațiile excentrice ale monahilor și felul neîngrijit al întrebuirii timpului în mâncări și băuturi fără măsură.

Și să nu se facă confuzie cu ipocrizia, de care avem cu îmbelșugare.

Dăr un rău mare e *vilegiatura și amestecul laicilor printre călugări*.

«Sezonul», aduce multe... De sigur «că-i dulce aerul la mânăstire și apa îi limpede, climatu-i blând și viața-i ieftină» dar pentru această trebuie să se păzească o ordine de vizitatori.

Jocul cu crochetul în însăși curtea mânăstirii, cântecele exorbitante din flaute și viori... sgomolul plimbărilor în însuși timpul slujbei, nu pot să rămână fără urmări dăunătoare monahilor.

Cuconițele apoi pe la mânăstirile de călugări, ea și cuconașii la mânăstirile de maici, au o anumită înrâurire.

Cum e acum, e rău: se lasă lumea laică dela orașe, ea cea plină de toate pretențiile, de toate gusturile rafinate, de toate deșertăciunile; cei din năuntru simpli, naivi, prea naivi, neavând acea gimnastică a minții de a alege binele de rău, prin un spirit de imitație sădit în natura omului, treptat, treptat imită orice. Căci nu e ceeace ar fi de dorit, în mânăstirile noastre, acea cultură, care să impue vizitatorilor. Trebuie mult de luptat până când se va ridica nivelul monahismului nostru la așa treaptă!

Destrăbălarea mânăstirilor noastre mai revine în ultimul stadiu din *lipsa de conducători, de personalități, din lipsa de preoți model*. Preoții de azi dela mânăstiri, ei însuși necultivați, nedisciplinați, lipsiți de o administrație serioasă, în loc de a conduce mulțimea, o afundă mai mult și o afundă în

rele, căci de, se știe, pildele învățătorului fac mai mult ca povețele. Fără a jigni pe nimeni, dar trebuie de amintit, că în unele mănăstiri lasă mult de dorit — ca moral chiar : beția, avariția, desfrânarea — vișii cari sunt «foarte naturale» la sfânta mănăstire ! *Oricum, dar e de vină aici și chiriarul.* Sunt cazuri, care-s de notorietate publică, și nicio măsură nu se ia contra lor.

Ceeace voiu spune e, că azi la Mănăstirea Vărațic nu-i un preot, care să facă față tuturor greutăților — căci notați, e stațiune climaterică, unde vin peste 200—300 familii din întreaga țară.

Mi se va obiecta că sunt prea pornit contra mănăstirilor, ori că-s pesimist... Nu-s nici pesimist, căci am mare încredere în viitor, nu-s nici pornit — eu însumi fiind cleric — nimic alt decât dorul de mai bine, m'ar fi îndemnat să scriu ceeace scriu

Și multe altele aș aveà de scris, pe care însă, pana refuză de a le așterne pe hârtie.

Dar se va zice, mănăstirile nu stau așa rău : că mănăstirile sunt sfinte locașuri de credință, aici se mai păstrează evlavia cât mai este... că maicile nu sunt chiar așa rele și călugării nici așa întărtați... că mănăstirile au un mare bun, acela al profilaxiei sociale : câte tinere n'ar fi căzut în cele mai amare vicii, dacă mângâerea monastică nu le-ar fi făcut să înțeleagă că mizeria e inerentă firii omenești și că există o altă lume, lume ideală, unde va fi o răsplătire... De acord.

Dar nu se va putea respinge întru nimic afirmațiile mele. Că sunt excepții onorabile ? Natural. Ce-ar fi... dacă ar lipsi !

Noi vorbim și lumea vorbește cum se prezintă viața monastirească în genere, sub un aspect general.

Că la cutare mănăstire se cultivă mult șiacul ori borangicul, ori mohairul, bun lucru este; dar din punctul nostru de vedere, astea sunt lucruri pe al doilea plan. Iată, D-l dr. Samaritan pretinde să se facă din maici ori din călugări surori și frați de caritate, agenți sanitari... ce lucru mai bun? Se uită însă rostul monahismului, felul lui și singura motivare de a fi: scopul *religios-moral*¹⁾. Înainte de toate viața religioasă... și apoi toate celelalte.

Admirabil a răspuns în această privință prin ziarul «Universul» C. S. Arh. Iulius Scriban, inimosul luptător în Biserică.

Căci a zis Scriptura: «Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea lui și toate celelalte se vor adăoga nouă». Dar nu numai atât. Ce înseamnă cuvintele Mântuitorului: «Marto, Marto spre multe te îngrijești și nimic nu folosești, iar Maria, partea cea bună și-a luat-o, care nu se va lua dela dânsa...»; ori chemarea lui Leveu ce altă ne învață decât acelaș lucru?

Mântuitorul Hristos când a spus cuvintele: «Cel ce voește să vină după mine să se lapede de sine, să-și ia crucea și să-mi urmeze mie», ce a înțeles decât ca împărăția lui Dumnezeu să fie ocupația predilectă a celui ce vreă să trăiască în sărăcie de bună voe?

1) Vezi și A. Harnack: Das Mönchtum seine ideale und seine geschichte.

A, buna stare!! Vine și asta... dar aceasta ca o urmare.

Drept aceea mi s'a părut totdeauna ca o îndepărtare dela rostul monahicesc, când s'a vorbit întâi de ateliere și iar ateliere, par'că am vrea ca să facem toate ferăriile la călugări și toate fabricele la maici (că unele au ochi de lucrătoare din fabrici, asta-i altceva ¹⁾).

Nu. Organizarea mănăstirilor pretinde cunoașterea trecutului lor, rostul de a fi al lor... Și care poate fi chemarea lor? căci oricât s'ar zice, dar azi, când scandalurile celor bătrâni umblă prin mănăstiri precum ar merge prin țară faptele celor dela putere, astăzi mănăstirile nu se mai țin decât doar pentru ctitori, pentru credința lor, respectarea cuvântului lor... altfel de demult... de mult s'ar fi desființat.

1) N. Iorga, Sate și Mănăstiri.

III.

CHEMAREA MĂNĂSTIRILOR

Ce-i dar de făcut? Care e chemarea mănăstirilor noastre? În tot locul să binecuvinteze sufletul tău pre Domnul!

«Da, sârguindu-te cât poți să sporești în viață curată și în fapte bune, chemând pururea pe Dumnezeu în ajutor. El, prin a-tot-puternicul său har, va ajuta dorințelor tale celor bune, și prin năzuința ta se va săvârși mântuirea ta¹⁾. Evident că persoanele, care doresc să se înlăture de lume, de vălmășagul vieții sociale, au dreptul cele dintâi la mănăstiri. Ca unele ce au un scop principiar: veșnica alergare după o problemă, ori contemplarea misterului lumii — a ființei lui Dumnezeu, liniștea și rugăciunea trebuie să le însoțească pretutindeni. Din acest punct de vedere, mănăstirile vor păstra patrimoniul sfânt al tradiției. Din mănăstiri a ieșit

1) Nicodim Munteanu; Ce să crezi și cum să trăiești.

acea filosofie naturală, cinstită și ideală. Mai pot veni la mănăstiri bolnavii, mai ales cei sufletești, infirmii, bătrânii, toți depărtați de sgomot, să-și ducă în liniște osânda soartei lor. Au dreptul toți acei, cari nu-s mulțumiți cu felul de a fi al organizației sociale, cu mizeriile societății, și doresc altceva mai bun, mai ideal. Mă retrag la mănăstire, unde voi găsi o alcătuire socială cu totul deosebită, cu alte moravuri, alte tendințe. Dar pe lângă aceștia de sigur că *au tot dreptul toți aceia, cari în afară de meditațiune și liniște sufletească, cer rostul faptei, al lucrului.* Azi mai ales, monahismul nu-și mai are rostul de a consista din simpla retragere de lume. Greutățile vremurilor îs mari. Binele azi se vede în folosul aproapelui. De altfel n'a zis însuși Mântuitorul să iubim pe aproapele? Cine zice că iubește pe Dumnezeu, iar pe aproapele urăște, mincinos este; și cum poate iubi pe Dumnezeu pe care nu l'a văzut, când pe aproapele pe care-l vede nu-l iubește? Dumnezeu este iubire! Și *în a lucră, în a face ca societatea să prospereze, iată chemarea monahului din vremea noastră.* El e egal cu un luptător pentru idealul creștin. Va fi un soldat pururea înarmat de a purcede la luptă. Lupta cu ignoranța, cu destrăbălarea, lupta cu nedreptatea, luptă cu tot ce-i în afară de ideea creștină. Pentru aceasta el însuși trebuie să fie lămurit asupra *ideii conducătoare*, el însuși trebuie să fie disciplinat.... «oricine se consacră vieții monahicești, nu mai e stăpân pe sine și voința sa, ci rămâne în totul după Dumnezeu, supus *canoanelor monastice* și voinții superiorului său, până la moarte» el însuși trebuie să aibă o

vieață pioasă, să fie cuvios, să fie devotat. Cu un cuvânt un monah luptător trebuie să fie o personalitate. Să se sfârșească odată cu anarhia ce domnește în schituri. E nevoie deci de oameni. Și prin o cultură superioară, prin o bună tactică educativă s'ar ivi mulți oameni, s'ar putea face multe. E nevoie de oameni. Li vom căpăta nu prin legi, care rămân pe hârtie, ci *prin muncă*, prin lucru sincer. Iată regulamentul monahal dela 1873 e bun, cât se poate de bun în unele privinți, dar ce folos, el însuși a rămas ideal chiar după 36 ani!! Drept aceia ce-i de făcut?

I. *Centralizarea monahilor* e condiția principală dela care depinde bunul mers al monahismului în viitor — a monahismului luptător pentru biserică. Sunt prea separați monahii; prea lipsiți de control.

Dacă în trecut am avut atât de multe mănăstiri, așa eră spiritul timpului. Azi timpul cere altcum și ne vom conforma.

«Tuturor toate m'am făcut pentru a-i dobândi întru Domnul», zice Sf. Apostol Pavel. Ne trebuie un anumit număr de mănăstiri, dar care însă să fie deplin organizate. Neuitatul Melchisedech Ștefănescu, Episcop al Romanului, cerea aceasta încă de pe la 1883. ¹⁾

Mi se pare că Mănăstirile Neamțu și Secul, Văratec cu Agapia pentru Moldova; Tismana și Horez pentru Oltenia; Cernica, Căldărușani, Pasărea, Ciorogârla, pentru Muntenia; Cocoș și Cilic pentru Dobrogea, ar fi deajuns pentru astăzi. Adune-se

1) Melchisedek — Papismul și starea actuală a Bis. orth. în Regatul României.

toți monahii din celelalte părți aici; dee-se acestor mănăstiri vetrele lor din vremi (și aceasta s'ar putea, căci rămâne Statului mulțimea celorlalte schituri, în care ar putea face ce-ar vrea; în orice caz credem: sanatorii, ospicii, case de corecții, spitaturi, ferme-model, conace pentru călători ori stațiuni climaterice ș. a...); dee-se o sumă generală anual pentru mănăstiri, să zicem două milioane, și ce nu s'ar putea face?

Azi se cheltuește peste 700.000 lei la 798 monahi și 1766 monahii împrăștiați în toate unghiurile, în afară de eforiile spitalelor civile, așezămintele Brâncovenești, Sfântul Spiridon-Iași Madona-Dudu Craiova, care deși instituții particulare, au sfintele lor locașuri, pentru care alcătuesc buget aparte. Avându-și biserica fondul ei sigur, va merge înainte.

Maica Streinescu, o bătrână respectabilă din mănăstirea Văratec, în convorbirile dese, ce le aveam, îmi repetă: «*Dați mijloace mănăstirii și vă fac totul*». Și aveă dreptate. Cum ai să clădești ceva, când n'ai material? Iar Statul nu l-ar împiedecă nimic ca să dea acest ajutor, căci pe lângă că are la îndemână despăgubirile arătate, dar are o datorie veche față de biserică. Toate instituțiile în această țară au fost ajutate pe deplin dela 1850 încoace, singură Biserica a fost lăsată în părăginiere, și când ea a dat Statului atâtea foloase materiale... să nu mai vorbească de celelalte!!

Se cheltuește atâta pentru a se face palate neîntrecute pentru închisori și ospicii de nebuni. S'au făcut atâtea ateliere prin penitenciare, s'au înființat atâtea societăți de patronaj; dar pentru monahi

nimic ! exclamă un biet călugăr prin ziarul «Universul» ¹⁾).

Eu personal mi-amintesc de pasajul neîntrecut al lui Carlyle : «Ce fel de reformatori și muncitori sunteți voi, aceia, cari lucrați numai asupra materialului putred ? Cari nu vă gândiți cătuși de puțin de material cât timp e încă sănătos ? Cari-l stoarceți și-l încărcăți cu noi biruri și dări, până ce se hotărește și se declară singur putred și atunci îl înhatați și lacomi spuneți : Acum să încercăm să scoatem ceva bun. Greșiți în toate chipurile, prietenilor....» ²⁾). Odată centralizați, se impune :

II. *O organizație, o disciplină.*

Desigur că va fi în spiritul canoanelor și a sfinților părinți, dar cu o privire mai largă. E bun articolul din Regulamentul actual că nimeni nu poate fi tuns în monahism, fără încuviințarea Sf. Sinod. O autoritate unică supremă se impune. Cari vor fi însă condițiile de admisibilitate ? Aici cred că trebuie să se dea toată atenția. Atenție ! Atenție ! Nu oricine poate fi monah. Trebuie să ai vocație. Trebuie să știi greutățile.... Trebuie educație. În privința tinereții mai ales, atragem atenția.

E scandalos cum e acum ca fiice tinere de 16 ani să fie călugărite, ca apoi să regrete toată viața, căci este credința — și bună e — că votul lui Dumnezeu nu trebuie călcat — deși bunul simț ne învață că chiar un jurământ, când te obligă la fapte, pe cari nu le poți, decât să fii ipocrit, mai bine îl

1) Universul No. 304, 1903.

2) Citat C. Antoniadă, op. c. pag. 135.

calci. Irod ar fi avut un păcat mai mic, dacă și-ar fi călcat jurământul față de Irodiada și n'ar fi făptuit scârbosul omor. Tineretul trebuie admis cu precauțiune.

Etatea mai potrivită poate ar fi 20 ani fetele, 25 ani bărbații. Aceștia însă vor trebui puși sub o ispitire canonică dela 6 luni până la 3 ani cel mult. Oricare nu va da anumite dovezi, să se respingă. Noviciatul se va face în legătură cu aptitudinile rasoforului. Astăzi nu-i nicio selecție: toți la cărat apă ori la măturat ogrăzile. Și apoi e o nedreptate strigătoare la cer : Sunt sărac, vreau să mă fac monach... Sunt ținut șase și șapte ani, până când sunt admis ; alții deabia vin — în șase luni — sunt călugăriți, numai fiindcă au avere ori e nepoata cutărei ! S'a uitat canonul 19 Sinodul VII ecumenic. Pentru Dumnezeu, aici la mănăstire averea nu trebuie să aibă valoare — toți egali. Ne strădănuim să căpătăm egalitate socială la lume și acolo unde nici prin gând ți-ar trece, că nu se practică. .. se fac lucruri după sprânceană ! Asta-i non-sens ! Odată admis, monahul să rupă cu lumea și ce are să dea comunității. Vieța în comun mi se pare cea mai nimerită pentru monahi. Ea a fost practică de creștinii primitivi.... idealistii și azi o visează.... monahii trebuie să o realizeze. Se obiectează că maicile sunt zavistnice.... geloase. Ce-i asta ? Cine vine la mănăstire, vine sub anumite condiții. Cine vrea să stea, cine nu, să se ducă. Dar se va zice : «se desființează mănăstirile atunci ! Rău cu rău, dar mai rău fără rău». Cam un asemenea argument se aduce și în cartea ră-

posatului Nifon Popescu, starețul Sinaei, când ne arată de ce se călugăresc cei tineri — copiii : «Cine să ne facă nouă slujbele religioase.... noi suntem bătrâni.... de-i facem, sunt nesupuși, de nu, suferă biserica. Mai bine să fie răi, dar să fie în biserică»¹). E drept că e o dilemă din care nu pot eși superiorii, dar cine zice așa, nu-i monah.... Apoi nu-i astfel.... Un călugăr de 30 ani sau chiar de 40 ani e în floarea vrâstei — călugării ar trebui să trăiască până la 100 ani.

Ei bine, aceia pot face toate serviciile. Ba, se cată să fie mulți—orcum ar fi—și aici e răul. Nu. Cât de puțini dar conștienți. Mult pot face cei puțini buni împreună. Da, viața în comun. Prin comunism s'ar evita ca unii monahi să monopolizeze noviciatul, cum e astăzi, unii au câte 5—6 ucenici, alții nici unul. Și aceasta pentru speculă, căci leafa ucenicilor după ce-s călugăriți, se ia de ce! mare, «părintele» ori «măicuța» care-i îngrijește. El trăește bine, iar ceilalți muncesc. O adevărată sclavie și nu-i drept!

În cazurile extraordinare o bătrână poate avea cel mult o ucenică. Toți vor locui în incinta mănăstirii. În afară de cetadelă, pot locui bătrânii ori bătrânele recunoscute cu autoritate.

În orice caz mănăstirile trebuiesc scoase din sate. Vieța lumească e moartea mănăstirilor. Aș fi prea rigorist, când aș zice că zid mare să încingă întreaga mănăstire. Cine vreă să fie monah, să aibă greutăți, dar va avea și respectul din partea tuturor.

1) N'fon Popescu.—Mănăstirile în România.

Atunci când vei vedea un monah, să vezi *un om*.

Toți monahii vor fi în unire, în legătura dragostei întru Iisus Hristos. Iar deasupra tuturor, conducători nu vor putea fi orcine.

Superiorii mănăstirilor, ca și membrii în *consiliul spiritual*, vor trebui să aibă pe lângă vieță cuvioasă și titluri academice. Iată, legea arhierilor titulari nu se respectă. Cine ar fi mai bun superior ca un arhieru? Și voi, licențiați în Teologie, care vă călugăriți, ce rol altul mai frumos aveți decât să scoateți aceste sfinte locașuri la lumina vremii? A, nu ca să trăești bine e rostul tău, luptătorule, nu... ci alții să fie fericiți de pe urma ta.

Consiliul spiritual trebuie să fie pe deplin autoritar.

Consiliul economic (econom, casier, arhondar, ecleziarch ș. a.) să fie nebănuț în cinstea-i. Nu mai vorbesc de rolul cel mare pe care îl are profesorul. Câți duhovnici ai azi la mănăstiri?

III. Ordonându-se astfel toate, fiecare să se înfiltreze de ideia unică, pe care nici când să o înlătore... «*Pe urmele lui Hristos*».

Ce-a făcut Hristos în cutare împrejurare, cum a lucrat el?

Care — a spus — că e menirea omului?

Lumină deplină asupra conștiinței sale și vieță cuvioasă, și va dobândi toată iumea. Ce mult înseamnă conștiința la un om, se vede din ce-a făcut acel pastor protestant din «*Pe urmele lui Hristos*» a lui G. Petrov, ori Ciril Ignatiev al lui N. Potapenko. ¹⁾ Luminați de rostul lor, ei au făcut mi-

1) N. Potapenko. — În slujba adevărată.

nuni. Căci un lucru, mai ales un monach, nu trebuie să uite: cuvintele Apostolului Iacov—credința fără fapte este moartă, precum trupul fără duh.

Asupra atribuțiilor ce se pot da mănăstirilor s'a scris o mulțime.

S'a înșirat o serie întreagă de atribuții. Toate-s bune.

Ele de altfel iese din o simplă ochire ce am făce-o în trecutul mănăstirilor noastre. Dar mai cu seamă aici mi se pare că trebuie să avem în vedere nevoile timpului cum și inclinațiile ori aspirațiile indivizilor, ce s'au călugărit.

Drept aceea nu toate mănăstirile să aibă aceleași însărcinări. Unele vor avea într'o direcție, altele într'alta. Toate însă, repet, vor avea caracterul religios în primul loc. Și dacă e chestia de chemarea vremii... apoi ea nu va fi numai să «omoare urîtul», urîtul vrăjmașul de moarte al călugărului, ci să meargă să propovăduiască cuvântul Domnului.

A. *Predica, propaganda creștină în sânul neamului* e cea mai mare lipsă în vremea, în care trăim. Această propagandă se poate face prin școli „nu la orașe nici la sate, acolo le are statul» ci chiar în mănăstiri. Școlile confesionale sunt prima chemare a mănăstirilor. Ce ar fi să avem la M-rea Varatic un «*sacre coeur*», unde să se adune fetele să învețe și programa statului, dar și acea pietate isvorită din acel sentiment religios, care astăzi — cu educația liberă a orașelor — nu-l mai găsim! Se va întrebă cineva ce-i de nevoie aceasta! O, este. Religia este fundamentul statului. În ea e toată

dreptatea și dragostea, fundamentele existenței întregului univers. În ea e adevărul, în ea e idealul.... Ce-i religia, decât cultul idealului?! Prin ea se capătă tăria caracterului și libertatea omului: «Tăria caracterului și mintea luminată trebuie să se unească, dacă e să ajungem la un grad înalt de libertate politică, și să ferim națiunea de pierzare ¹⁾. Ce ți-ar fi, să vezi un liceu de domnișoare la poalele munților, în aerul curat și atât de răcoros! Pentru educația fizică cât n'ar folosi! Pedagogii moderni cer depărtarea instituțiilor de educație în mijlocul firii. Aceasta e de dorit. Să nu uităm că școlile călugărițelor, pe cari le patronă d-na de Maintenon la Saint-Cyr, la sfârșitul domniei lui Ludovic XIV, au dat toate doamnele franceze în secolul XVIII ²⁾, doamne cari au făcut strălucirea timpurilor. Unde e azi în România o doamnă de Maintenon! Și problema educației feminine e o problemă de viață și de moarte a statului Român!!

Dar seminariile clericale, ele nici n'ar trebui să-și aibă alt loc decât în mănăstiri! Desigur că aceasta nu s'ar putea pentru Facultatea de Teologie, care trebuie să fie în contact cu toată știința și dezvoltările omenești.... dar celelalte instituții clericale în mănăstire își au cel mai potrivit loc. N'am avea atunci acel scepticism, care la mulți cade în necredință, ce se vede printre preoții noștri. Eu știu că ceea ce spun, sunt lucruri și dacă nu se fac îndrepțări, e rău.

1) Genz : Politische Freiheit, citat Aurel Popovici.

2) N. Iorga. — O utopie didactică, Neamul Românesc literar An. I, No. 10.

Căci un lucru : cerem luptători pe arena vieții, vrem o biserică independentă, nu stăpânită de politicianism și umilire, vrem Episcopi și Mitropoliți ca un Antim, ca un Iacob Putneanul — chiar ca însuși Gavriil Calimah — ca un Grigorie, ca un Veniamin Costache. Ajunge zilei răutatea ei. Vrem ca bisericile noastre să înceapă a fi amvoane de predică. Nu zice canonul că preotul care nu predică să se îndepărteze.... Vrem vieață creștinească.

Drept aceea, în mănăstirile noastre *pot fi școli*.

«O școală monahicească pentru predarea învățăturilor sfinților părinți și dreapta înțelegere a sfintei scripturi «cunoașterea dogmelor ortodoxiei».

În mănăstirea Neamțu cândva, pela 1855, idealistul arhimandrit Dionisie Romanò, reuși să înființeze un seminar ¹⁾. Dar cine nu știe peripețiile acelei școli... cu grad I și grad II și chiar cu Academie!

Intunericul ignoranței călugărilor l-au înecat. Acum a sosit însă timpul. Cine va înfăptui dorința mare ?!

Apoi *Tipografia cărților Bisericești*, în loc de a fi în București, unde sunt atâtea tipografii, de ce n'ar fi la o mănăstire, unde lucrători să fie monahii... Aici s'ar edita scrieri clasice, căci învățământul clasic ar fi ocupația cea mai nemerită pentru mănăstiri. S'ar îndeplini astfel cel mai mare gol în literatura noastră, care gol ne împiedică de a merge mai departe, că se știe ce rol au traducerea în literatura unui popor. Iată noi n'avem pe

1) Vezi Irisovul cu No. 3916, 28 Mai 1855.

Platon în românește, n'avem pe Crisostom, n'avem pe Cicero.

Am alcătui atunci o *Biblioteca monastică*, în care Biblia ar jucă rolul preponderant. Noi n'avem Biblia. Orcât ar râde cinevâ, dar așa-i. Avem edițiile oficioase dela Buzău și Neamțu, dar n'avem acea carte oficială, care să poată fi acceptabilă tuturilor credincioșilor. Unde-i *Institutul Biblic*? S'a scris atât de mult în această privință... Părintele Moraru a strigat mereu, dar cine l-a auzit? Singurul D-l Alimăneșteanu a dăruit câteva mii de lei.

Arhieriei noastre par'că nici n'ar fi fost din lumea asta.

Ce bine să ai cu ce trăi, nici îți pasă de ceilalți!

«Doamne, te-am știut că ești om aspru, seceri de unde n'ai semănat și aduni de unde n'ai împrăștiat, temându-mă am ascuns talantul tău în pământ, iată ai al tău». — «Slugă vicleană și leneșă, ai știut că secer de unde n'am semănat, și adun de unde n'am pus, tocmai de asta se cădeă ca tu să fi dat argintul meu schimbătorului, și venind eu, ași fi luat al meu cu dobândă.... Aruncați-l întru întunericul cel mai din afară, acolo va fi plângerea și scrâșnirea dinților»¹⁾.

Apoi, *Muzee*, în care s'ar puteă adună treptat, treptat, din cele multe relative la trecutul nostru... Un început în această privință la Sinaia.

Muzica, pictura, sculptura, unde ar puteă fi mai mult cultivate, decât aici, în liniștea și contemplarea firii? Pinacoteci și școli de muzică.

¹⁾ Mat. XXV, 20.

Icoanele ar putea fi făcute de monahi... toate lucrurile pentru serviciul divin.

Și înaintea trecerii la alte ocupațiuni, care pot fi călugărești, să vorbim puțin de *serviciul divin*, de slujba bisericească.

Netăgăduit, că azi unde se slujește mai așezat, e la mănăstiri.

Dar serviciul cel prea lung, psalmii cei atât de mulți, ca și ceasurile cele atât de mari, fac ca și aici, ca în întregul orient, să se vorbească mult neînțeleș. Nu știu cum se face... suntem așa de formalști.

Mântuitorul a zis: nu rostind vorbe multe, însemnează că vă închinați lui Dumnezeu, ci când vă rugați, ziceți «Tatăl nostru». De sigur că e necesar cultul extern, și astfel cum e, a isvorit din trebuințele veacurilor. Și tot ce-i din inimă, din conștiință e bun. Dar astăzi noi am rămas numai cu învelișurile. Unde-i sufletul creștin? Deci, dacă un conciliu ecumenic e greu de adunat ca să mai reformeze în cult, atunci e o datorie ca tot cât se face, să se facă cu conștiință.

Să se slujească deci tot, dar liniștit, nu grăbit, cu înțelegere.

Predici explicatoare asupra serviciului divin sunt absolut necesare. Câți își dau seama azi de mărețele simboale ale cultului dumnezeesc! Fiind totul în conștiință, din suflet, cu înțelegere se poate adăoga slujbii orice podoabă. Astfel corurile religioase ar putea fi de faimă la mănăstiri. Formate din monahi și din elevii școalei de cântăreți, care orice s'ar zice, tot în mănăstiri și-ar

găsi cel mai nimerit sălaş, ar face din cultul religios o adevărată splendoare.

Da, mănăstirile pot fi centrele cultului. In ele ar trebui să facă practică orce absolvent de seminar, cel puțin trei luni înainte de a se face preot, aceasta spre deprinderea și înțelegerea bună a serviciului. In sfârșit, *orce așezământ de cultură* își are rostul în mănăstire. In special, cât folos nu s'ar putea aduce limbii și istoriei, unde se cere statornicie și răbdare, or teologiei și chiar filosofiei! căci vorba P. S. S. Episcop de Roman, Gherasim «pe călugăr lumea îl ispitește, dar pustiul îl crește». Se pretinde pace universală, se pretinde regenerarea națiunilor, fără cultură nu se va putea face nimic. Căci ea singură apropie pe oameni, sfarmă brutalitatea și ridică umanitatea.

Repet deci, un monah ca să-și ajungă idealul, trebuie să fie cult.

B. *(Cu frica lui Dumnezeu, cu credință și cu dragoste, Monahii se mai pot ocupa cu lucrul grădinei, cu agricultura—o fermă model, în care să se uimească mintea omului când va pătrunde — pot avea diferite ateliere. La mănăstirea Agapia, maica Cosmescu are atelier de șiac, pânzeturi, și pare-mi-se face afacere frumoasă. La Pasărea se lucrează diferite pânzeturi pentru «Furnica» și «Albina». Apoi cum e la Suzana dimia, ori la Țigănești mohairul, cum și diferite lucrări de mână, care nu pot lăsa pe o femeie. La mănăstirea Văratec avem sericultură.*

Creșterea albinelor, din care să se facă ceara trebuitoare pentru lumânări, ateliere de țesătorie, de

croitorie, hainele bisericești — sfintele veșminte — potcăpăria, scofiile, camelaucele, ateliere de legătorie, tartajii la evanghelii, cădelnițe, sfeșnice, policandre, diferite icoane, sf. vase, cruciulițe și toate lucrurile trebuitoare pentru slujba bisericească, atât de sculptură cât și de strungărie, cum și toate obiectele din biserică: tâmple, tronuri domnești, strane analoage, iconostase, se pot face în mănăstiri. Dar câte nu s'ar face prin o administrare conștientă și plină de entusiasm, și fără entuziasm monahismul nu poate trăi.

Ce iese în afară de trebuințele obștei să se vândă; însă nu ca acum individual, ci să se lase acel urit obicei, ca maicele cu bocceaua de șiac în spate, ori călugării cu traista de linguri la șold, să vagabondeze prin târguri. Aceasta din spirit de corp, preoții înșiși să lupte a o înlătură. Să fie un «*magazin de desfacere*» care să cate a aveà mai multe debușee în diferite capitale de județ, unde să se găsească câte un bazar al mănăstirilor. Bazarele ca și magazinele pot fi puse sub controlul unui administrator bisericesc.

Din produsul fiecărui lucru se va da un procent la sută lucrătorului, iar restul va fi pentru felurile cheltueli cum și pentru «*fondul obștei*». Cu asta s'ar ridică și starea materială, care e atât de decăzută și ar deveni și mai activi și mai energici monahii noștri.

Mănăstirile catolice și pe acest teren excelează. În această privință I. P. S. S. Mitropolit Primat n'ar fi greșit, dacă, în escursia făcută prin Apus, ar fi cercetat și mănăstirile. Nu s'ar greși, dacă s'ar tri-

mite bursieri în străinătate pentru ca să învețe diferite meserii, cum dăduse ideia I. P. S. S. Mitropolit Pimen pentru Kiew.

Pentru toate aceste, averile mănăstirilor vor trebui administrate cinstit. Vinul, oile, vacile, bivolițele, boii, caii, trăsurile, vor fi pentru toți egal. Să dispară acele «vulnera legis» favorurile, cari atât de mult atacă dreptatea. Astăzi trăsurile, de pildă, nu se dau niciodată celor săraci, ci totdeauna celor avuți ¹⁾. Atunci întrucât se deosebește vieța monahică de cea lumească?

Aprovizionarea celor trebuitoare se va face de iconom, căci este de dorit vieța în comun și deci pe lângă fiecare mănăstire poate fi «*Un magazin de consum*», dat pe seama unui monah, a cărui moralitate va fi controlată. Acest magazin va fi hotărît în o anumită parte a mănăstirii și va fi închis în fiecare duminică și sârbătoare. Fiecare să-și cumpere ce-i trebuie din ajun. Sabatul să fie ziua liniștei. Căci unde, dacă nu aici, să se respecte repausul duminical?

Acest magazin ar folosi și în timpul verii, când vor veni vizitatorii. Căci deși vilegiatura — după cum sunt azi mănăstirile — aduce rău, totuși nu vom uita niciodată că mănăstirile noastre au o poziție climaterică și caracterul vechi al mănăstirilor a fost și ospitalitatea.

Ar fi bine ca această ospitalitate să se păstreze. Inșă trebuie o regulamentare în această privință. Nimeni nu va putea locui în cetatea mănăstirii.

1) N. Dărăngă.—Istoricul Mănăstirii Agapia

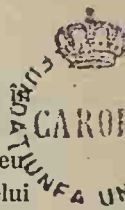
Toți vor locui pe de margini, la monahi a căror cuvioșie e evidentă. Vizita laicilor prin claustre le poate fi folositoare. In lume ai necazuri, uiți de cele duhovnicești... Aici în mănăstire — fie măcar odată pe an—poți avea prilejul ca să te înalți și să te ridici la concepția religioasă. De aceea se și simte nevoia preoților. La mănăstirile, care sunt stațiuni climaterice — trebuie să se trimită cei mai buni predicatori, preoții cei mai zeloși, care prin discuții, prin predici, prin viața lor neprihănită, pot aduce atâtea suflete dela moarte la viață. Vizitatorii pot face apoi donații mănăstirilor, care donații se vor trece în «*sinodicul Mănăstirii*» în care se va fi amintind data înființării mănăstirii—istoricul, numele ctitorilor, al domnitorilor—evenimentele mai principale.

Aceste sinodice ar folosi pentru monografiile în special și istoriei naționale în genere. S'ar reînvia cronicile. Până însă să se ajungă acolo, cred, că o izolare completă de lume a mănăstirilor e trebuitoare, cel puțin așa s'ar evita scandalurile ce se întâmplă atât de dese în timpul verii mai ales și apoi ar fi și în armonie cu codul sf. Vasile de a cărei regulă se conduc încă monahii noștri.

C. Mănăstirile noastre ar putea continua și mai departe de a fi «locul de înmormântare a familiilor nobile».

Nimic mai firesc ca osemintele celor care au însemnat ceva în această viață să fie îngrijite și venerate chiar sub o deosebită atenție.

Ei bine, unde s'ar putea îndeplini aceasta decât

la mănăstiri, unde oameni speciali și-ar lua-o sarcină?

În afară de predica cuvântului lui Dumnezeu monahismul va căută să lucreze spre ajutorarea celui slab, celui bolnav, celui sărman.

Ospicii pentru bătrâni și infirmi, orfelinate pentru orfani, spitale pentru bolnavi... Toate aceste trebuesc cercetate de monahi.

Curați cu inima, ei vor vedeà pe Dumnezeu, căci Mântuitorul a zis: «fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedeà pe Dumnezeu».

Și fiindcă vine vorba de infirmieri, de surori de caritate, cât timp nu se vor face cele de sus, și în special organizația internă a mănăstirilor, tot imposibil. Căci fără a fi pesimist, dar prevăd scandaluri. Dacă nu-i educație, nu-i nimic.

A, când aceasta va fi, atunci timp de mai mulți ani, monahii vor fi învățat medicina populară și preceptele de igienă și în urmă vor puteà fi trimiși ca ajutoare la spitale ori infirmieri, până în cele mai depărtate sate.

Cât n'ar folosi călugării așa educați preoților de mir, în greaua sarcină pastorală! Nici se bănuiește câtă forță stă ascunsă și nu se întrebuințează încă!

Dar până atunci organizație, muncă, disciplină: orice abatere dela cuviință ori îndepărtare dela anumite prescripțiuni, vor fi oprite înăuntru și afară de mănăstire.

Să se sfârșească odată cu acea toleranță, care se zice că se acordă mănăstirilor «așa cum sunt azi, mănăstirile întreținute de stat au caracterul unor instituțiuni, a căror existență se mai tolerează încă

în amintirea trecutului și vederea ospitalității ce oferă vara, mai ales cele dela munte» ¹⁾). Vai, dacă aceasta este singura lor faptă!! Și am văzut că nu-i alta!

Nu, trebuie odată să se înțeleagă rostul.... *Cei mari au deplină putere de a-l îndeplini*. Adevăratul rost de a fi mâna dreaptă a bisericii, pildă de sfințenie, cinste, muncă «sinceritate, tăcere, muncă» ²⁾ trebuie să reînvie. Și am nădejde în isbânda timpului. Eu par'că văd cum călugărițele franceze, germane se retrag încet, încet, lăsând pe ale noastre, cum jezuiții vor fi striviți de simplii monahi români. Nu vă mândriți, călugărilor, ci fiți modești. Nu vă închipuiți că voi sunteți totul, nu. Călugării trebuie să stimeze pe mireni, fiindcă ei sunt mai superiori aproape prin multele necazuri, pe cari le au în viața socială, pe care voi nu le știți, nu vi-i dat vouă, călugărilor, de a le ști.

Dar viitorul social vă chiamă. Unde sunteți?

.....
La poalele munților Carpați, în liniștea firii, în aerul cel curat și răcoros al Văratecului, văd ca prin vis înălțându-se falnic o sfântă mănăstire de călugărițe. Ființi nevinovate au venit aici ca să nu se piardă în negura vremii — femeia e mai de dată retragerii, sentimentalismul ei fiind par'că pentru religie, cum vîrteza și vitejia bărbatului îl chiamă par'că mai mult la luptă.

E mare mănăstirea. Sunt trei biserici. Cea din cetatea mănăstirii e făcută cu osârdia femeii pline

1) N. Dobrescu. Istoria Bis. Române, 1907, pag. 181.

2) Carly'e.

de energie — Olimpiada. Cum numele simbolizează fapta! Celelalte două mai de curând s'au restaurat și sunt model. Casa Domnului casă de rugăciune.

Un zid mare înconjură întregul sfânt locaș de cei făcători de rele. Pentru locuințele maicilor, chiliile sunt presărate în jurul fiecărei biserici... mai sunt chilii și pe de margini, dar acele sunt pregătite pentru vara, când vin vizitatorii. Numărul călugărițelor trece de 1200. In cetatea mănăstirii e școală: școala primară, profesională, liceul și cursurile libere.

Dincolo, lângă celelalte biserici, e atelierul de lucru.

Se fac tot felul de lucrări: pânzeturi, scorturi, picturi ș. a.

Peste 300 de eleve primesc educația în limba și legea străbună.

Pedagoagele călugărițe se port de minune. Ca și vestalele romane, călugărițele noastre trebue să întrețină «*focul sacru*», focul culturii, al educației buneii mame și femei cetățene; și astfel precum în vechime coloniștii luau din «Pritanion» spre a aprinde focul, unde întemeiau o colonie, așa și fetele române din mănăstire să iă credința și dragostea de familie, focul absolut trebuitor unei bune gospodine. O, cine a zis că religia nu-i cântecul de veacuri ce alină suferințele omenești?! Ea dă nădejde, credință... dragoste.

Eră sâmbătă seara! In Aula mare e producție. Se cântă un psalm de o tânără însoțită de acompaniamentul unui piano. Ce reverie... Salonul e plin de tablouri... Uite par'că e expoziție. Câte deseni frumoase! Dar ce frumos e chipul Mântui-

torului când zice: «Lăsați pruncii să vină la mine, că amin zic vouă Ingerii lor în ceruri pururea văd fața tatălui meu».

Câte statui sculptate... ba și lucrări în traforaj... Fetite în rânduri stau în fața unei mese pusă adhoc :

O maică lămurește o discuție literară.... «Arta trebuie să fie morală?» La sfârșit cor.... dar tăcere! Maica stărița însăși vine să le lămurească *despre sărbătoarea de mâine*. După *serviciul divin*, vor face o excursie în pădure.... Nu se tem.... Urșii demult au fugit din pădure. Sus la pădure, în timpul verii e «*Sanatorium*», iar în colț e «infirmieria și spitalul». In fiecare Duminică, fetitele trebuie să viziteze pe cei bolnavi...

Părintele astăzi le-a ținut o cuvântare «Despre iubirea de mamă». Le-a spus: «Care e chemarea unei mame, cum trebuie să crească copiii; cari sunt drepturile mamei asupra copiilor ei; dragostea ce trebuie să însoțească pe copiii.... Datoriile față de Dumnezeu».

Il iubesc atât de mult fetele pe Părintele.... dar el mai mult. Vieța curată, sinceră, cuvioasă-cucerinică, plină de adevărată conștiință, face să te crezi că ești în raiu!

A înserat!... Ia, clopotul trage pentru liniște....

«Să mulțumim Domnului că am petrecut ziua în pace».

Desigur, vă închipuiți că vă vorbește un tânăr.... sunt naiv.... Dar n'am ce face.... Ce scriu — cred. Acestea-s *un ideal*.

ÎNCHEIERE

În clipa, în care clerul se va trezi, el va găsi rostul tradiției. Să trezim simțul demnității și chemării sale. Să nu-l lăsăm supus unor vlădici bănuși, ori unor miniștrii indiferenți. Să-l facem să nu se mai ocupe cu afaceri străine de misiunea sa — căci orcât s'ar zice «dar neocuparea în deaproape cu datoriile misiunii lui pastorale» a fost pricina cea dintâiu, pentru care reprezentantul religiei a fost depreciat în fața lumii, lăsând la o parte curentele vremii: ura — nejustificată la noi — în contra bisericii, curent importat din Apus, cum și acea instrucție singură, fără să se intereseze, dacă și educația își are un rol.

Renașterea unui popor se face prin renașterea conducătorilor săi; adică mai bine zis prin afirmarea lor. Și cine, dacă nu clerul (κλήρος) e chemat de a conduce?

Biserica trebuie să fie steaua conducătoare a unui

neam. Ea trebuie să-i arate acestuia încotro să meargă, rostul ce l are pe acest pământ.

«Noi avem—recunoaştem—o biserică dominantă de Stat—care e cea ortodoxă. Unde-i centrul ei de activitate? Unde-i centrul de activitate creştină? se întrebă D-l Iorga în conferinţa dela Neamţu. Unde-i, mă întreb şi eu!..

Mănăstirile noastre au chemarea de a înfăptui centrul activităţii creştine, în sânul neamului Românesc.

1909, Julie 18.

Mănăstirea Văratec.

TABLA DE MATERIE

	<u>Pag.</u>
Introducere	3
I. <i>Despre monahism în genere</i> : Origina monahismului.—Desvoltarea lui.—Monahismul oriental, occidental.—Instituții similare în protestantism.	8
II. <i>Despre Mănăstirile noastre în trecut și prezent</i> : Primele manifestațiuni monastice la Români.—Desvoltarea monahismului în Secolul XV—XVII.—Starea mănăstirilor în timpurile noastre. — Cauzele decăderii lor	21
III. <i>Chemarea Mănăstirilor</i> : Centre de cultură.— Centre de propagandă religioasă. — Diferite instituții	40
Incheiere	61
